

I.1. Profesionalismus a/nebo bázeň a chvění? neboli Profesionalismus jako zdroj životních jistot¹

Ondřej Fischer²

Souhrn

Téma a jeho zakotvení: Téma profesionality a profesionalismu bývá obvykle spojováno s důrazem na účinné a účelné vykonávání příslušné profese. Setkáme se s ním v kontextu profesní etiky, etiky v podnikání či obchodní etiky a managementu. Pokud však vezmeme význam slov profesionál-profesionalita v hlubším kontextu, nelze uniknout obecnějším oblastem individuální a sociální etiky, které mají za společného jmenovatele mezilidské vztahy a postoje člověka k druhým a ke společnosti jako celku.

Předporozumění: Text je příspěvkem k úvahám o nepříjemných situacích, s nimiž se čas od času setkáváme například v souvislosti s hromadným neštěstím, s více či méně oprávněnými obavami o vlastní bezpečí či s nabouráním našich každodenních jistot, a zamýšlí se nad mezilidskými vztahy ve světle těchto zpochybnělých. Jde o vztahy mezi těmi, kdo si jsou vzájemně blízko, kdo jsou v určitém smyslu na sobě závislí. Například tvrzení, že tento můj soused je zabiják, dokumentuje zjevné rozladění, ztrátu důvěry, jistot, ohrožení – ať již oprávněné, nebo ne. První dojem z takového společenského stavu naznačuje překerní, nevíтанou situaci, jejíž řešení nepřijde nikdy dostatečně včas. Nabídka jistoty, důvěry a bezpečného řešení je vítána. Zůstává otázkou, zda je takováto nabídka oprávněná.

Cíle: Cílem článku je zvážit, nakolik mohou být nabídky jistoty a důvěry, které se v okamžicích ztráty bezpečných vztahů mohou objevit, skutečně hodnověrnými nabídkami. A v co je možno nekriticky vkládat důvěru v situacích, kdy jiné formy opory na první i druhý pohled chybí. Tuto otázku směřuji do konkrétních mezilidských vztahů, označovaných jako profesionální. Jsou právě tyto vztahy legitimním zdrojem jistot ve společnosti? Je důvěra, které se tyto profesionální vztahy ve společnosti těší, oprávněná a adekvátní?

¹ Tento článek byl podpořen programem Univerzitní výzkumná centra UK č. 204052. Inspirací k jeho vzniku byla konference Můj soused zabiják z 20. 11. 2015 na ETF UK.

² Ondřej Fischer, Ph.D. (nar. 1962) působí na Katedře teologické etiky ETF UK jako odborný asistent a na Vyšší odborné škole sociálně pedagogické a teologické JABOK jako učitel a vedoucí Katedry teologie a filosofie. Zajímá se především o etiku sociální práce a o profesní etiku se zaměřením na etiku ctností, spiritualitu a antropologii s uplatněním v pomáhajících profesích. Kontakt: fischer@etf.cuni.cz

Hlavní myšlenky: Předpokládám totiž, že alespoň v některých pojetích profesní etiky a především v obecně rozšířeném chápání profesionality se má za to, že professionalismus zvyšuje atmosféru důvěry ve společnosti. Způsob, jak tento pojem užíváme, a představa, kterou máme obvykle s pojmem profesionalita spojenou, také ilustruje, jak málo odvahy v životě prokazujeme, když svěřujeme řadu činností raději do rukou profesionála, i když to není nezbytně nutné. Svědčí o tom ostatně i rozvoj profesionalizace služeb, mnohdy vedený snahou vyloučit cokoliv, co by bylo ve společnosti chápáno jako nepříjemné a nejisté.

Domnívám se však, že nikoliv vyloučení nejistoty, ale naopak posílení základní důvěry navzdory všudypřítomným nejistotám každodenního života je podmínkou a předpokladem efektivního professionalismu. S odkazem na inspirativní myšlenky Søreny Kierkegaarda je profesionalita naopak představena v životodárném napětí mezi nárokem společnosti na záruky bezrizikových služeb na jedné straně, a nárokem na iniciativní a tvůrčí prostor zdravých vztahů na straně druhé. Obecně řečeno, v nejistotě například Kierkegaard vidí základ pro ryzí postoj křesťana. Pokusím se doložit, že i správná funkce profesionality ve společnosti určité riziko a míru nejistoty předpokládá. Posláním professionalismu je pak vůči této nejistotě nepostavit jistotu, ale určitou základní důvěru. Právě tu pak může společnosti professionalismus v jeho plném smyslu slova nabídnout, a to navzdory přetrvávajícím rizikům a nejistotám, jímž se náš každodenní svět, tedy ani profesionalita, stejně nemůže vyhnout.

Kritická reflexe: Tento přístup je otevřen řadě námitek. Již samo pojetí profese vzniká jako oborově vymezená společensky prospěšná činnost, jež se vyznačuje standardními výkony, předvídatelností a závazkem spolehlivosti a zodpovědnosti ze strany profesionálů vůči společnosti.³ Stav věcí, který takto chápáná profesionální činnost vede, např. že „všude nacházíme opakovaně totéž“⁴, lze snadno považovat za průvodní jev potvrzující očekávané jistoty, jimiž nás globalizovaná společnost ve svém úsilí o efektivitu a neproblematicnost zahrnuje.

Klíčová slova

professionalismus – profesní etika – čtenosti – nejistota

Summary

Professionalism and/or Fear and Trembling? Or Professionalism as a Source of Living Certainty and Security

Context of the Theme: In Professional Ethics, and especially when it comes to common understanding of professionalism, it is often expected that professional-

³ Například Robinson a Dowson profesionalitu spojují se závazkem spolehlivosti a např. profesionalitu lékařů váží na dosahování „bezpodmínečného zdraví“ člověka. Simon ROBINSON, Paul DOWSON (2012). *Business Ethics in Practice*. London: Chartered Institute of Personnel and Development. S. 155.

⁴ Konrad Paul LIESSMANN (2010.) *Hodnota člověka: filosoficko-politické eseje*. Břeclav: Malovaný kraj, Knihovna ceny Nadace Dagmar a Václava Havlových „Vize 97“. S. 111.

ism contributes to mutual trust within society, including neighborhood, and that it is a stronghold of certainties within the current uncertainties of our society. This general opinion can be illustrated by the growth of professional services in all sorts of areas of communal and social activities. The downfall of this development seems to be the growing lack of our confidence in ourselves as capable and resilient individuals and members of a community.

Presuppositions: The starting point of this paper can be a claim that „my neighbor is a killer“, which may illustrate the general lack of trust among people. This lack of trust has also an impact on the way we use of the concept of professionalism.

Aims: The author of this paper argues that properly functioning professionalism in fact requires a certain amount of trust to be present within basic uncertainties of day to day life. Trust then becomes a basic trait of professionalism which enables the society to make most of the phenomenon of professionalism, in spite of the enduring uncertainties surrounding our lives.

Key points: The paper offers a claim, that full-fledged professionalism requires confidence and trust as its essence. That professionalism cannot bring certainties into our relationships, which tend to lack the basic courage to live with confidence in each other. Inspired by Søren Kierkegaard, the concept of professionalism is introduced in its life-giving tension between expectations laid by the society on professionals to work reliably with certainties and the need of free space for creativity we also expect from professionals. This creative space, however, is not conceivable without a certain space for risk and uncertainty. In this vein, similarly, Søren Kierkegaard sees a space for uncertainty in an attitude to life of a genuine Christian.

Critical reflection: The solution offered here can be questioned on several grounds, one of them being the very concept of profession. It has always been used as a feature drawing upon certain predictability of the professionals' actions, with reliability of actions the society could reasonably expect. This could be seen as an essential feature of our togetherness, which justifies our trust in the day to day course of things.

Keywords

Professionalism – Professional Ethics – Virtues – Uncertainty

Úvod

Dokud za námi někdo nepřijde s tvrzením, že jeho soused je zabiják, málokdy nás napadne, že by se něco takového mohlo týkat také nás samých. Nicméně zaseté semínko pochybnosti může záhy vyrůst v nedůvěru, na niž těžko hledat recept. A má to vůbec smysl? „Máme pěstovat důvěru, když stát se může cokoliv?“⁵ Jako kdyby z této otázky vyplývalo, že tam, kde se může stát cokoliv, pěstovat důvěru mezi lidmi dost dobře nelze. V tomto příspěvku se pokusím ukázat, že v určitém smyslu tato zjednodušená úvaha neplatí.

V řadě ohledů již žijeme s přesvědčením, že cokoliv se přece stát nemůže. Tím si však bereme šanci důvěru k sobě i druhým budovat. Na co je nám důvěra, když máme za to, že cokoliv se prostě stát nemůže – tedy přinejmenším ne ve fenomenologickém světě našeho uvažování a očekávání. Vždyť např. situaci totální ztracenosti téměř neznáme, resp. děláme vše proto, aby taková situace nenastala. Představa, že jsme odkázáni na život bez možnosti jakékoliv opory, např. ve smyslu přítele na telefonu, přesahuje horizont našeho rozumění.

Oprávněnost naznačeného tvrzení o naší neochotě či nepřipravenosti přijmout fakt, že stát se nám může cokoliv, mohu ilustrovat na způsobu, jakým mnohdy užíváme pojem profesionality. Míváme na mysli spíše jeho populárně chápanou verzi, vyjadřující charakteristický způsob jednání, které se týká účelové a oborově vymezené pracovní činnosti.⁶ Setkáme se s ní v nejobvyklejších situacích, když si ve veřejném prostoru něčeho žádáme, např. se chceme nechat odvézt na dovolenou, koupit si něco přes internet, studovat na škole, svěřit blízkého do péče apod. Zvažujeme, koho splněním našeho přání pověříme, tedy koho zavážeme k odpovědnosti za vyřízení „zakázky“, která vzešla z našeho přání, jehož naplnění jsme si vyjednali s příslušnými obchodníky či profesionály. Jedním z rysů takového pojetí professionalismismu je důraz na splnění našeho očekávání (například očekávání určité formy garance dobrého počasí na dovolené), a na jistotu, kterou se splněním této naší „zakázky“ spojujeme. K tomuto požadavku na jistotu patří mnohdy i pečlivá kalkulace možných rizik, jejichž výskyt, přiměřený jejich závažnosti, jsme ještě ochotni vzít na milost.

Způsob, jakým s těmito našimi „zakázkami“ nakládáme, prozrazuje snahu o stále větší garance, které nám poskytnou kýžený pocit jistoty –

⁵ Jedna z podotázek uváděných u tématu konference s názvem *Můj soused zabiják* konané 20. 11. 2015 na ETF UK.

⁶ Viz např. Chris BECKETT, Andrew MAYNARD (2005). *Values & ethics in social work: an introduction*. Thousand Oaks, Sage. S. 66.

ať již s ohledem na splnění předmětu naší „zakázky“, nebo s ohledem na způsob, jakým má být plněna. V pozadí tohoto nároku lze ale odlišit různá pojetí profesionalismu. Dnes rozšířené tzv. technicistní⁷ pojetí obnáší požadavek dodržování norem, pravidel a principů. Výraz profesionál, a jemu odpovídající kultura profesionalismu, jsou pak především nositeli specifických „garancí“, např. dodržení předepsaného postupu nebo soulad s konkrétními principy a pravidly.⁸ Pro technicistní pojetí profesionalismu je charakteristický způsob uvažování (tzv. *technical rationality*) nad empiricky prokazatelnými daty či fakty.⁹

Zůstaneme-li u tohoto pojetí, pak, přesně vzato, každá moje cesta ráno pro rohlíky do místního pekařství sice může znamenat cokoli, ale můj nereflakovaný, na efekt zaměřený způsob života tuto možnost z mého světa prakticky vylučuje. Prostě vím, že si dám k snídani kvalitní, nejlépe ještě teplé rohlíky. Položme si otázku, zda náš každodenní život musí, ve vztahu k profesionalitě, vždy probíhat v tomto nekritickém prostředí jistoty, resp. do jaké míry je náš požadavek po jistotách oprávněný. „Jak to, že dnes nedovezli rohlíky, když není kalamita?“, se mohu znepokojen ptát, a svou otázkou vyjádřím svůj podvědomý nárok na včasnou dodávku rohlíků, která k profesi pekařství prostě patří. Či si můžeme položit otázku odvážnější. Není to právě pojetí profesionalismu jako nároku na stálý opakovatelný výkon, které mi tyto lákavé jistoty vnucuje? Přece nemusím mít každé ráno teplé rohlíky, ale když mám pekařství za rohem, tak proč ne, a proč ne i dnes, jako kdykoliv jindy?

⁷ Viz např. Mírka NEČASOVÁ (2010). Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In: Ondřej FISCHER, René MILFAIT. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok. S. 80 a 81. Srov. např. Richard HUGMANN (2005). *New Approaches in Ethics for the Caring Professions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. S. 32.

⁸ Někteří dokonce definují profesní etiku jako pravidla, která určují jednání profesionálů (např. Allan E. BARSKY /2010/. *Ethics and values in social work*. Oxford: Oxford University Press, s. 5.). Např. tím, že jsou v rámci profese formulovány principy, které vymezují očekávaný směr jejich uvažování – viz např. Lester PARROTT (2006). *Values and ethics in social work practice*. Exeter: Learning Matters, s. 44–54. Příkladem jejich aplikace jsou např. ustanovení Etického kodexu Společnosti sociálních pracovníků ČR (<http://sspcr.xf.cz/code.html>), např. patrný principiální požadavek na vynakládání stejného úsilí v pomoci všem klientům (tzv. rovný přístup, par. 2.1.3.).

⁹ Srov. např. Joseph DUNNE (2011). Professional Wisdom in Practice. In: Liz BONDI, David CARR, Chris CLARK, Cecelia CLEGG. *Towards professional wisdom: practical deliberation in the people professions*. Farnham: Ashgate. S. 13–25, s. 15.

I.1.1. Profesionalita¹⁰ a zacházení s ne/jistotou

Skutečně platí, že profesionalita je nositelem jistot, které do ní např. výše uvedeným způsobem vkládáme? I když profesionalitu vymezujeme negativně, zpravidla tím, co se nesmí stát, aby byla naplněna legitimní očekávání společnosti¹¹, může být v tomto negativním pojetí obsažena i trocha iluze či dokonce zkreslení toho, co v sobě profesionalita také obnáší. Víme, jak působí hlas kapitána letu, který chvíli po startu poskytne cestujícím aktuální informace o letu, a především pak ve chvílích nenadálých situací je informuje např. o možných turbulencích či důvodech pro odklon letu z plánované trasy. Jeho hlas je ujištěním, že zde je někdo, kdo bdí nad spolehlivým plněním naší „zakázky“. Jak jinak asi působilo mlčení pilota letu č. 9525 společnosti Germanwings, které spolu s dalšími událostmi na palubě mohlo vést cestující k domněnce, že jejich pilot Andreas Lubitz je zabiják!¹²

Do té doby nevidané zpochybnění jistot, spojovaných s professionalismem, však dostává v reakcích na tuto událost jasnější kontury. Například se má za to, že tragédii nebylo možno zabránit díky zařízení, které znemožňuje vstup do pilotní kabiny zvenčí. V reakci na útoky z 11. září 2001 užívání tohoto zařízení mělo posílit jistoty profesionálních služeb poskytovaných leteckými společnostmi.¹³ Paradoxně je však v tomto případě tragicky zpochybnilo. Bezprostřední reakce na tuto událost byly v médiích několikrát uveřejňované hlasy pracovníků leteckých společností vyjadřujících naději, že tato událost nepovede k plošnému omezení zodpovědnosti pilotů komerčních letů, neboť letecké katastrofy se žádnému typu letadla nevyhýbají, byť i po této události došlo k úpravě bezpečnostních pravidel.¹⁴ Konečně na přehnané spojování jistot s profesionalitou zajímavě reaguje sdělení Evropské federace psychologických asociací tvrzením, že navzdory

¹⁰ Profesionalitu lze též vymezit jako zodpovědnost (osobní, odbornou, společenskou) spolu se zastávanými hodnotami dané profese. Pozn. editorky.

¹¹ Mezi studenty i praktiky pomáhajících oborů se setkáme s tvrzením, že jedním z charakteristických rysů profesionality je např. odstup od klienta, tedy potlačení emočních a osobních vlivů, nebo nepřekročení předepsaných strategií a principů ve smyslu pojetí profesní etiky založeného na principech, jako je např. Kantova etika, utilitarismus aj.

¹² Srov. např. s informací na https://en.wikipedia.org/wiki/Germanwings_Flight_9525#cite_note-152.

¹³ Předpokládáme, že přepravovat cestující v letadle nezajištěném proti násilnému vniknutí cestujících do pilotní kabiny by bylo považováno za neprofesionální.

¹⁴ Např. <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/215411000100324/obsah/389779-pad-letadla-germanwings>. Doporučení všem leteckým přepravcům o stálé přítomnosti nejméně dvou autorizovaných osob v kabině letadla následně vydala i Evropská agentura pro bezpečnost civilního letectví. (<http://www.wsj.com/articles/eu-considers-beefing-up-cockpit-rules-after-germanwings-plane-crash-1427455560>).

testování pilotů nemohou vyloučit život ohrožující události a duševní problémy pilotů, ani předvídat ojedinělé způsoby, jakými na ně budou piloti reagovat.¹⁵ Tyto tři příklady snad ilustrují problematičnost reakcí, které má společnost vůči očekávaným výstupům profesionální činnosti z hlediska jistot.

Je zde však příklad jiného způsobu zamýšlení se nad uplatněním jistot v profesionalismu a jeho chápání jako formy garance jistoty, který se týká spíše specifického způsobu uvažování běžného v praktické profesionální činnosti. Letu BA 038 do Londýna těsně před přistáním vysadily oba motory a vše nasvědčovalo tomu, že se letadlo zřítí do bytové zástavby před letištěm. Nakonec pilot přece jen zvládl dovést letoun až na hranu letiště a nouzově přistát.¹⁶ Podařilo se mu to jen díky tomu, že porušil v té době obecně platný předpis; zasunul totiž klapky křidel, které při přistávání musí být vždy vysunuté. Tak zvýšil rychlost letadla nutnou k překonání potřebné vzdálenosti. K tomuto spásnému kroku nepřispěly prosté znalosti pilota, ale jeho praktická racionální úvaha, typická pro technicky uvažujícího profesionála. Michael Luntley na základě tohoto případu ukazuje¹⁷, že samotné vědění, na kterém obvykle stavíme své tolik potřebné dávky jistoty, profesionalitu experta nezakládá. Vždyť to, že byl takový předpis pro určité situace zcela nevhodný, mohly objevit stovky pilotů a techniků mnohem dříve. Luntley se domnívá, že znalosti, jichž si u profesionála považujeme, jsou utvářeny až ve vztahu k situacím, kdy je prosté vědění konfrontované s potřebou konkrétního jednání. Pokud bychom měli spojovat profesionalitu s prostou znalostí předpisů, doslova s jejich „odříkáváním“ a s jejich pečlivým dodržováním, pak opomíjíme, že profesní moudrost¹⁸ nespočívá v prostých znalostech a v jejich neproblematickém

¹⁵ „However, it cannot forecast the life events and mental health problems occurring in the life of each individual pilot and the unique way he or she will cope with these.“ Cit. [www.efpa.eu/news/european-\(aviation\)-psychologists-react-to-crash-germanwings-flight-4u-9525-](http://www.efpa.eu/news/european-(aviation)-psychologists-react-to-crash-germanwings-flight-4u-9525-).

¹⁶ Viz např. https://en.wikipedia.org/wiki/British_Airways_Flight_38 a zprávu z vyšetřování této nehody <https://www.gov.uk/aaib-reports/1-2010-boeing-777-236er-g-ymmm-17-january-2008> nebo https://assets.publishing.service.gov.uk/media/551d5725e5274a142e00047f/Summary_AAR_1-2010_Boeing_777-236ER_G-YMMM_02-10.pdf.

¹⁷ Srov. Michael LUNTLEY (2011). Expertise – Initiation into Learning, not Knowing. In: Liz BONDI, David CARR, Chris CLARK, Cecelia CLEGG. S. 27–42, zejm. s. 29 a 39–42.

¹⁸ Výraz profesní moudrost bývá chápán jako uplatnění Aristotelovy ctnosti praktické moudrosti (*phronésis*) v kontextu praktické profesní činnosti. Aristotelés odlišuje tuto prakticky zaměřenou ctnost od intelektuální moudrosti (*sofia*). Praktickou moudrost – na rozdíl od intelektuální moudrosti – nelze „zapomenout“; vede k uplatnění znalostí v jednání směřujícím k dobrému životu. Srov. ARISTOTELÉS (2013). *Etika Nikomachova*, kap. VI. Dále např. Howard J. CURZER (2012). *Aristotle and the virtues*. Oxford: Oxford Uni-

užití. Pouze toho, kdo uplatňuje své praktické uvažování v jedinečném vztahu k nuancím konkrétního činu, lze považovat za profesionála, neboť jeho znalosti jsou založeny a odvozeny z činu, z jednání, z praxe, a tedy jim i v potřebném smyslu odpovídají. Profesionál pracuje s těmito znalostmi jinak, než jak jsou zapsány v předpisech či třeba i v etických kodexech. Nabízí se zde analogie s rolí uměleckého génia, jehož pohled míří dále, než prostá fakta a různá převzatá „vědění“. Profesionál tyto znalosti nahlíží již s ohledem na konkrétní zadání, a vždy s konkrétním aktuálním účelem a cílem. Ne obecné jistoty, spočívající ve zdánlivém vědění informací, ale konkrétní cíl konkrétního jednání, nahlížený skrze praktickou moudrost zkušeného tvůrčího pracovníka, lze považovat za klíčové dobro, které je pro hlubší pojetí professionalismismu rozhodující.

I.1.2. Profesionalismus založený na ctnostech

Tímto příkladem se dostávám k pojetí professionalismismu, u něhož jsou klíčovými prvky jak kvality pracovníka, tak i cíl, k němuž své profesní jednání směřuje. Viděno optikou etiky ctností¹⁹, tento cíl lze považovat za dobro. Jako v prvně zmíněném pojetí profesionality je patrný důraz na objektivně dostupné univerzální jistoty, u professionalismismu založeného na ctnostech se nároky na jistotu řeší nárokem na kvalitu profesionálů. Např. na jejich expertní znalosti, na zmíněnou profesní moudrost, odvahu, spravedlnost a jiné stabilní vlastnosti, které dotyčný dlouhodobě svým jednáním ve prospěch dobra projevuje. Lze ale garantovat profesionalitu takovýmto výčtem ctností a popisem ideálu dobra? Je takový professionalismismus vůbec myslitelný?²⁰

Pro odpověď zmíním pohled Søreny Kierkegaarda na biblický příběh Abraháma. Dánský filosof a teolog zvažuje v úvodu své knihy *Bázeň a chvění* možné scénáře Abrahámovy reakce na Hospodinovu výzvu, aby

versity Press, s. 310. A např. Sarah BANKS, Ann GALLAGHER (2009). *Ethics in professional life: virtues for health and social care*. London: Palgrave Macmillan, s. 85.

¹⁹ Etiku ctností můžeme chápat jako takový způsob popisu jednání, o němž se domníváme, že vede k dobru díky tomu, že jednajícím je dobrým, ctnostným člověkem. Ve vztahu k profesi viz např. Justin OAKLEY, Dean COCKING (2001). *Virtue ethics and professional roles*. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰ Jedná se o klíčovou otázku, která příslušnou odpovědí poukazuje na zvažované pojetí professionalismismu. Zda správnost profesionálního jednání může být dostatečně vymezena pouze za pomoci etiky ctností, či zda je třeba jednání vymezeno například požadavkem na soulad s principy a povinnostmi, což by bylo třeba v případě klasického professionalismismu, inspirovaného Kantovou etikou. Banksová se domnívá, že je třeba oba zmíněné přístupy v pojetí professionalismismu zachovat. Srov. Sarah BANKS, Ann GALLAGHER (2009), s. 3, 213.

obětoval svého syna Izáka.²¹ „Profesionální“ otec by něco takového přece vůbec nepřipustil, řekneme si! Vždyť právě v Izákovi dal Hospodin Abrahamovi příslib potomstva! Kierkegaard chtěl zřejmě ukázat, že Abraháмова věrnost Hospodinu nebyla slepou poslušností, ale výsledkem bolestného zvažování, doprovázeného bázni a chvěním, nejistotou, která se vymykala obecným jistotám. Z pohledu společnosti byl Abrahám otcem zabijákem, z pohledu Kierkegaarda byl rytířem víry²². A přece je v tomto biblickém příběhu Abrahám člověku dodnes inspirací pro velké i malé činy, vyžadující základní lidskou víru právě tam, kde chybí byť jen náznak jakékoli jistoty. Abrahám byl připraven odložit ono společensko-etické prostředí opory, a v notné dávce nejistoty byly jeho činy projevem jeho víry. Tu můžeme chápat i ve smyslu, v němž Jaques Derrida vidí u vysokoškolského profesora jádro profesionality. „... (P)rofesor filosofie vyznává filosofii: avšak (ne) ... jen tak, že jest zaměstnán jako filosof, že filosofii praktikuje či vyučuje náležitým způsobem, nýbrž angažuje se veřejným slibem, zaslíbit se veřejně filosofii, oddat se filosofii, svědčit, bojovat za ni.“²³ Derrida tak poukazuje na souvislost mezi pojetím „profese“ a aktem víry, která někdy nachází své vyjádření ve výrazu „povolání“²⁴. Profesor je vyznavač, který svou prací a svým životem hlásá to, v co věří, a činí to, v čem je angažovaný svou prací a postoji.²⁵ I zde kritériem profesionality nejsou jenom profesorské znalosti, ale lidská kvalita, umožňující potřebné znalosti promítnout do jednání, jež je v jeho případě zároveň i jeho vyznáním.

Ustoupíme-li na závěr našeho uvažování od technicistního pojetí profesionalismu a přikloníme-li se k alternativnímu na ctnostech založenému pojetí, bude pak namísto se i v tomto – snad hlubším pojetí profesionalismu – ptát, zda právě pilot našeho letu není zabiják? Také současné události naznačují, že křehkosti života se vyhnout nelze a že omezování důvěry, potřebné pro efektivní a společensky přijatelnou funkci profesionalismu, není řešením. Je otázka, zda lze předejít případům hrubého zneužití profesionálního pověření jinak než moudrým a pečlivým budová-

²¹ Srov. Søren Aabye KIERKEGAARD (1993). *Bázeň a chvění: Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda-Libertas. S. 15.

²² Srov. tamtéž, s. 32–45.

²³ Jacques DERRIDA (2001). Budoucnost profese. *Filosofický časopis*, 49 (6): 899–930. S. 902.

²⁴ Např. v angličtině se výraz „profession“, především ve spojení „profession of faith“ (vyznání víry) nebo „final profession“ (tzv. věčné sliby), užívá k označení aktu veřejného vyjádření víry.

²⁵ Derrida (2001, s. 902) tuto propojenost dokládá i poukazem na praxi vyznání hříšníků, která se v minulosti organizovala i s ohledem na profesní postavení hříšníka: „u vládců ohledně spravedlnosti, u rytířů ohledně loupeživosti, u obchodníků, funkcionářů, řemeslníků a dělníků ohledně krivopřísežnictví, podvodu, lži, krádeže atd., u měšťanů ohledně lichvy a zástav, u vesničanů ohledně závisti a krádeží atd.“

ním společnosti opírající se o komunity prodechnuté vzájemnou důvěrou, z nichž jednou mohou vzejít odborně i postojově kvalitní profesionálové. Zdá se, že prvním krokem na cestě k tomuto ideálu je si uvědomit, že také v profesionalitě, i v té z nejexponovanějších, v profesionalitě pilotů, lékařů, právníků či učitelů, se může stát cokoliv, a zkusit se smířit s myšlenkou, že i v ní nezbývá než ponechat místo pro bázeň a chvění.

Použitá literatura

- ARISTOTELÉS (2013). *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek.
- BANKS, Sarah, GALLAGHER, Ann (2009). *Ethics in professional life: virtues for health and social care*. London: Palgrave Macmillan.
- BARSKY, Allan Edward (2010). *Ethics and values in social work: an integrated approach for a comprehensive curriculum*. Oxford: Oxford University Press.
- BECKETT, Chris, MAYNARD, Andrew (2005). *Values & ethics in social work: an introduction*. Thousand Oaks: Sage.
- CARSON, David, BAIN, Andy (2008). *Professional risk and working with people: decision-making in health, social care and criminal justice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- CURZER, Howard, J.(2012). *Aristotle and the virtues*. Oxford: Oxford University Press.
- DERRIDA, Jacques (2001). Budoucnost profese. *Filosofický časopis*, 49 (6): 899–930.
- DUNNE, Joseph (2011). Professional Wisdom in Practice. In: BONDI, Liz, CARR, David, CLARK, Chris, CLEGG, Cecelia. *Towards professional wisdom: practical deliberation in the people professions*. Farnham: Ashgate.
- HUGMAN, Richard (2005). *New Approaches in Ethics for the Caring Professions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- KIERKEGAARD, Søren Aabye (1993). Bázeň a chvění. *Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda-Libertas.
- LIESSMANN, Konrad Paul (2010.) *Hodnota člověka: filosoficko-politické eseje*. Břeclav: Malovaný kraj. Knihovna ceny Nadace Dagmar a Václava Havlových „Vize 97“.
- LUNTLEY, Michael (2011). Expertise – Initiation into Learning, not Knowing. In: BONDI, Liz, CARR, David, CLARK, Chris, CLEGG, Cecelia. *Towards professional wisdom: practical deliberation in the people professions*. Farnham: Ashgate.

- NEČASOVÁ, Mirka (2010). Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In: FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok.
- OAKLEY, Justin, COCKING, Dean (2001). *Virtue ethics and professional roles*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PARROTT, Lester (2006). *Values and ethics in social work practice*. Exeter: Learning Matters.
- ROBINSON, Simon, DOWSON, Paul (2012). *Business Ethics in Practice*. London: Chartered Institute of Personnel and Development.

Internetové zdroje

- https://en.wikipedia.org/wiki/Germanwings_Flight_9525#cite_note-152. (17. 11. 2018)
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/215411000100324/obsah/389779-pad-letadla-germanwings>. (17. 11. 2018)
- <http://www.wsj.com/articles/eu-considers-beefing-up-cockpit-rules-after-germanwings-plane-crash-1427455560>. (17. 11. 2018)
- [http://www.efpa.eu/news/european-\(aviation\)-psychologists-react-to-crash-germanwings-flight-4u-9525](http://www.efpa.eu/news/european-(aviation)-psychologists-react-to-crash-germanwings-flight-4u-9525). (2. 2. 2019)
- https://en.wikipedia.org/wiki/British_Airways_Flight_38. (17. 11. 2018)
- <https://www.gov.uk/aaib-reports/1-2010-boeing-777-236er-g-ymmm-17-january-2008>. (17. 11. 2018)
- https://assets.publishing.service.gov.uk/media/551d5725e5274a142e00047f/Summary_AAR_1-2010_Boeing_777-236ER__G-YMMM_02-10.pdf (2. 2. 2019)